

Paulina Kosowska, Uniwersytet Warszawski

Oferta kulturalna jako jedna z możliwości poznania charakteru kulturowego miasta – na przykładzie dzielnicy Friedrichshain-Kreuzberg w Berlinie

Słowa kluczowe: turystyka miejska, oferta kulturalna, Berlin, wirtualne szlaki turystyczne

Streszczenie:

Przez ostatnią dekadę wzrosło zainteresowanie turystyką miejską, ogromna ilość badań została poświęcona tej tematyce. Jednakże badania te skupiały się przede wszystkim na centrum miasta – czyli obszarze najbardziej „dotkniętym” przez turystykę. Dopiero od niedawna naukowcy koncentrują się na rozwoju turystyki w dzielnicach poza śródmiejskich, czyli tych obszarach, wykraczających poza utarte ścieżki, którymi przemieszczają się turyści. Szczególnie tych, które mają charakter przemysłowy, są dzielnicami imigracyjnymi, zróżnicowanymi etnicznie bądź zamieszkałymi przez niższe klasy społeczne. Uchodzą one za autentyczne. Tendencja jaka obecnie panuje w turystyce, czyli większe zindywidualizowanie i zróżnicowanie sposobu podróżowania, doprowadziła do znaczącej dywersyfikacji zainteresowań i pragnień turystów, a także zwiększyło pragnienie podróżnych do wyjścia poza główne obszary dedykowane turystom i poznanie kultury i atmosfery miasta. W niniejszym artykule została przeanalizowana oferta kulturowa dzielnicy Berlina – Friedrichshain-Kreuzberg – która stała się jednym z obowiązkowych punktów programu w mieście.

Wprowadzenie

W 2010 roku Berlin odwiedziło ponad 20 milionów turystów, to jest dwukrotnie więcej niż dziesięć lat wcześniej. Taki ruch turystyczny wygenerował ponad 10 miliardów euro i mnóstwo nowych miejsc pracy. Nic zatem dziwnego, że znaczenie turystyki w Berlinie stale rośnie, a burmistrz miasta kładzie duży nacisk na rozwój turystyki w mieście [Amt für Statistik Berlin-Brandenburg].

Liczba odwiedzających nie jest jednak równomierna w całym mieście. Podczas gdy niektóre dzielnice miasta odwiedzane są sporadycznie, na przykład dziesiąta dzielnica Marzahn-Hellersdorf na północnym-wschodzie, w innych liczba turystów ciągle wzrasta. Do tej drugiej grupy należy m.in. Friedrichshain-Kreuzberg (liczba noclegów w 2010 roku wyniosła 2,6 miliona tj. 3-krotnie więcej niż na początku dekady) [Amt für Statistik Berlin-Brandenburg].

Niewątpliwie jednym z motywów przewodnich podróży może być chęć poznania kultury danego miasta. Jak turyści mogą poznać i zrozumieć inną kulturę, kiedy ich pobyt jest stosunkowo krótki, a dodatkowo nie posiadają lokalnej wiedzy o miejscach, które należy odwiedzić? Turyści polegają na przewodnikach książkowych, punktach informacji turystycznych, przewodnikach lub przyjaznej ludności lokalnej, skłonnej im pomóc, dać wskazówkę, które miejsca należy odwiedzić. Podmioty odpowiedzialne za turystykę, władze miejskie, przewodnicy miejscy, przewodniki czy strony internetowe są swoistymi kreatorami podaży turystycznej [Can S. O., 2002].

W niniejszym artykule autorka podjęła próbę scharakteryzowania oferty kulturalnej dzielnicy Berlina – Friedrichshain-Kreuzberg, która jest ściśle skierowana do określonej grupy odbiorców. Oferta ta umożliwi turyście poznać miasto zgodnie z ich zainteresowaniami.

Turystyka kulturowa a turystyka miejska

Mnogość definicji turystyki kulturowej kładzie nacisk na różnorodność jej aspektów. W niniejszym artykule przytoczone zostaną tylko trzy z nich. Najbardziej ogólna definicja mówi, że pod pojęciem turystyki kulturowej można rozumieć wszystkie podróże, dla których głównym motywem podjęcia są aktywności o charakterze kulturowym” [Eder 1997, ss. 165-166]. Według Światowej Organizacji Turystyki, „turystyka kulturowa obejmuje podróżowanie podejmowane z zasadniczo kulturalnej motywacji, takie jak wyprawy studyjne, związane z wystawieniem sztuki, wycieczki kulturalne, podróże podejmowane w celu wzięcia udziału w festiwalach i innych wydarzeniach kulturalnych, zwiedzanie miejsc i monumentów, wyprawy dla zapoznawania się z przyrodą, folklorem i sztuką oraz pielgrzymki” [Report of the Secretary General of the General Programme of the Work for the Period 1984-85, WTO]. Natomiast najbardziej szczegółowa definicja, przyjęta na potrzeby tego artykułu rozumie turystykę kulturową jako: „(...) wszystkie te grupowe lub indywidualne wyprawy o charakterze turystycznym, w których spotkanie uczestników podróży z obiektami, wydarzeniami i innymi walorami kultury wysokiej lub popularnej albo powiększenie ich wiedzy o organizowanym przez człowieka świecie otaczającym jest zasadniczą częścią programu podróży lub stanowi rozstrzygający argument dla indywidualnej decyzji o jej podjęciu lub wzięciu w niej udziału” [Mikos von Rohrscheidt 2008, s. 72].

W takim rozumieniu, za turystykę kulturową można uznać każdą podróż, która zawiera w swoim programie treści kulturowe w stopniu przeważającym nad innymi treściami w ilości lub intensywności. Można ją również rozumieć jako podróż, gdzie element kulturowy staje się głównym motywem podróży uczestnika, czyli to on decyduje o wyjeździe ze względu na wartość kulturową.

Do walorów kulturowych, które decydują o kulturowym charakterze podróży zalicza się:

- obiekty (zabytki, monumenty, budowle i zespoły urbanistyczne, dzieła sztuki),
- wydarzenia (festiwale, koncerty, wystawy, festyny, wydarzenia religijne),
- dodatkowe indywidualne wartości (np. przyrost wiedzy uczestnika) [Leser 1997].
- Jednym z kierunków podróży kulturowych mogą być miasta, które od dawna przyciągały turystów. Według Law [1996], są one obecnie jednym z najważniejszych celów podróży na całym świecie, czyniąc tym samym turystykę istotnym elementem swojej strategii rozwoju społeczno-gospodarczego.

Turystyka miejska (ang. *Urban tourism*, niem. *Städtetourismus*) to zagadnienie złożone i dynamiczne. Dotyczy aspektów społecznych, gospodarczych, przestrzennych i kulturowych. W literaturze definiowana jest jako turystyka rozwijająca się na obszarach miejskich posiadających odpowiednią infrastrukturę turystyczną oraz elementy historyczne, kulturalne i/bądź naturalne, czyniąc je (miasto) tym samym atrakcyjnym. Turystyka miejska dostarcza możliwość produkcji oraz konsumpcji dóbr i usług – szczególnie z zakresu rozrywki, nauki, kultury, sztuki itp. [Ashworth 1995; Page 1995; Law 1996].

Ze względu na motywy odwiedzin wyróżnić można następujące formy turystyki miejskiej:

- zwiedzanie miasta (zabytki),
- poznanie danej kultury,
- turystykę eventową,
- turystykę zakupową,
- indywidualne podróże służbowe,
- turystykę kongresową i biznesową,
- turystykę uzdrowską (*spa i wellness*),
- turystykę pielgrzymkową [Neuenfeldt, Rose 1997; Landgerbe, Schnell 2005].

Z powyższych definicji wynika jasno, że mówiąc o turystyce miejskiej, można bez wątplenia mówić o jednym z typów turystyki kulturowej.

Charakterystyka obszaru

Dzielnica Friedrichshain-Kreuzberg, zlokalizowana na południe od centrum miasta, zamieszkała jest przez 260 000 mieszkańców. Powstała poprzez połączenie w 2001 roku dwóch sąsiadujących dzielnic: Friedrichshain, znajdującej się wcześniej po wschodniej stronie miasta, oraz Kreuzberg, położonego w zachodniej części miasta. Obie części łączy ze sobą most Oberbaumbrücke – jedna z najbardziej charakterystycznych budowli dzielnicy i jej symbol. Dzielnica charakteryzuje się bogactwem kamienic w stylu wilhelmiańskim (neobarok), dominują one w części zachodniej oraz dużym zróżnicowaniem etnicznym. Należy bez wątpliwości do najbardziej problematycznych części miasta i najsłabszych pod względem społeczno-ekonomicznym. Zdecydowanie jednak nie należy rozpatrywać tej dzielnicy tylko poprzez pryzmat kwestii społecznych i w kategoriach problemów. Cieszy się niewątpliwie dużym uznaniem i ma pozytywny wizerunek wśród młodych ludzi, uchodzi za najbardziej ekscytującą, otwartą i heterogeniczną kulturowo dzielnicę Berlina [Bernstein 2005].

Dziesiątki miejsc kulturalnych i organizacji społecznych sprawiają, że scena kulturalna w dzielnicy jest bardzo aktywna. Friedrichshain-Kreuzberg to nie tylko schronienie dla kultury alternatywnej, ale również jest znany ze swojej różnorodności etnicznej i dużej społeczności tureckiej, największej poza Turcją. To tu odbywa się największy niemiecki wielokulturowy festiwal uliczny, który przyciąga co roku około milion uczestników. Między innymi, z wyżej wymienionych powodów dzielnica stała się opisywana w każdym przewodniku i promowana przez główne instytucje odpowiedzialne za rozwój turystyki w Berlinie [Hunning, Novy 2006].

Na obszarze dzielnicy zlokalizowanych jest:

1. 35 teatrów,
2. 16 muzeów,
3. 113 galerii sztuki,
4. 16 kin.

Po zjednoczeniu Niemiec dzielnica stała się również istotna ze względu na infrastrukturę turystyczną. Zlokalizowane są tu zarówno hotele czterogwiazdkowe o wysokim standardzie, jak i niskobudżetowe hostele i domy gościnne, w tym promowanych jest 56 hoteli i 31 hosteli [Amt für Statistik Berlin-Brandenburg].

Oferta kulturalna dzielnicy Friedrichshain-Kreuzberg

Analizie poddano ofertę kulturalną przedstawioną przez trzy jednostki: VisitBerlin, urząd dzielnicy oraz niezależne stowarzyszenie.

Pierwsza organizacja *VisitBerlin* jest odpowiedzialna m.in. za promocję i marketing miasta. Po przeanalizowaniu materiałów promocyjnych, zarówno w wersji drukowanej, znajdujących się w punktach informacji turystycznej w Berlinie, jak i tych znajdującej się na stronie internetowej, do promowanych wydarzeń należą:

- „Karneval der Kulturen” (Karnawał Kultur), podczas którego prezentowana jest kultura i różnorodność etniczna świata. Początki festiwalu sięgają roku 1995 i są skutkiem politycznych i ekonomicznych zmian jakie miały miejsce po upadku muru berlińskiego. Różnice i doświadczenia pomiędzy wschodnią i zachodnią częścią Berlina były znaczące, czego konsekwencją były wzrastające konflikty społeczne. Ten stan doprowadził m.in. do gorszego postrzegania migrantów, mniejszej tolerancji, a to znalazło swoje odzwierciedlenie w dyskusjach publicznych. W tym samym czasie, Berlin przyciągał coraz więcej artystów z całego świata. Powstała nowa scena kultury „offowej”, alternatywnej, która stała się dodatkiem do i tak już bogatego życia kulturowego miasta.
- Open Art. Gallery, które odbywa się na moście Oberbaumbrücke, pomiędzy Friedrichshain i Kreuzberg. Jest to nie tylko ważne wydarzenie w dzielnicy, ale również jedno z najważniejszych i największych w kalendarzu Berlina. Ze względu na otwartą przestrzeń,

w której ma miejsce, głównym celem i ideą jest inspirująca wymiana między artystami i widzami.

- Biermeile (Międzynarodowy Festiwal Piwa), który odbywa się co roku w sierpniu. Oprócz promocji piwa, celem wydarzenia jest współpraca pomiędzy regionami. Corocznie festiwal ma partnera bądź współorganizatora – obecnie krajem partnerskim jest Polska. Wydarzeniu towarzyszy 19 scen muzycznych.

Oprócz wydarzeń biuro promocji miasta wyróżnia następujące obiekty, jako warte odwiedzenia:

- Deutsches Technikmuseum (Niemieckie Muzeum Techniki), które oferuje kompleksowy wgląd w historię kultury technicznej Niemiec. Zajmuje ono powierzchnię 26 tys. m², co daje mu jedną z największych powierzchni muzealnych w Europie. Muzeum to jest kontynuacją tradycji związanych z innymi, wcześniejszymi muzeami techniki, które zlokalizowane były w Berlinie przed II wojną światową. Muzeum jest bardzo nowoczesne, dzięki czemu służy również jako dobre miejsce do nauki. Wystawy dotyczą praktycznie wszystkich dziedzin techniki, w tym: komunikacji, produkcji energii, żeglugi, morskiej nawigacji, lotnictwa itp.,
- Jüdisches Museum (Muzeum Żydowskie),
- Berlinische Galerie (Galeria Berlińska),
- Landesmuseum für modernen Kunst, Fotografie und Architektur (Muzeum Sztuki Współczesnej, Fotografii i Architektury),
- East Side Gallery, czyli pozostałości muru berlińskiego przekształcone w najdłuższą galerię na świecie, która zlokalizowana jest na świeżym powietrzu, liczącą 1316 metrów długości. Tuż po upadku muru berlińskiego East Side Gallery zostało stworzone przez 118 artystów z 21 krajów, za pomocą różnych środków plastycznych. W 2009 roku galeria przeszła pracę odświeżającą.

Fotografia 1. East Side Gallery

Źródło: autor - Ronny Nehmer (2013)

Pozostałe obiekty z ofertą kulturalną, które są tylko wspomniane w materiałach to:

- Martin-Gropius-Bau,
- HAU Hebbel am Ufer – budynek, w którym odbywają się tymczasowe przedstawienia, sztuki czy pokazy tańca,
- English Theatre Berlin (Teatr Angielski) – jedyny anglojęzyczny teatr w Berlinie.

Należy dodać, że wyżej wymienione obiekty dotyczą materiałów promocyjnych dzielnicy. Na stronie internetowej głównej instytucji zajmującej się promocją turystyki, również na rynki zagraniczne, widnieje spis wszystkich instytucji, obiektów, muzeów itp., sporządzony w kolejności alfabetycznej.

Drugim podmiotem odpowiedzialnym za promocję jest biuro dzielnicy, a dokładnie jednostka odpowiedzialna za gospodarkę w Friedrichshain-Kreuzberg (*Wirtschaftsförderung*). Należy zaznaczyć, że dzielnica nie dysponuje żadnymi materiałami promocyjnymi w formie drukowanej. Wszystkie dostępne broszury, przewodniki dostępne są jedynie na stronie internetowej. W odróżnieniu od VisitBerlin, urząd miasta stroną internetową ma tylko w języku niemieckim, co powoduje zmniejszenie grupy odbiorców. Niemniej jednak, ze względu na skalę obszaru za jaki biuro jest odpowiedzialne, liczba obiektów promowanych jest dużo większa. Za najciekawsze należy uznać stworzone przez biuro wirtualne trasy turystyczne, które są interesującą alternatywą dla profesjonalnych przewodników książkowych. Tematycznie przedstawiają najważniejsze obiekty zlokalizowane w tej części miasta, w zwartej oraz atrakcyjnej formie. Ponadto promują je oraz dodatkowe obiekty znajdujące się na trasie spaceru, przyczyniając się do rozwoju lokalnego. Tym bardziej, że są sporządzone ze staranną dokładnością.

Dzielnica Friedrichshain-Kreuzberg przygotowała w swojej ofercie sześć tras turystycznych:

- trasa 1: „Życie i Praca w części Kreuzberg” (Leben und Arbeiten in Kreuzberg),
- trasa 2: „Trasa kulturowa 61” (Kult –Tour 61),
- trasa 3: „Runda wokół historycznej części Zeitungsviertel” (Rund ums historische Zeitungsviertel),
- trasa 4: „Spacer nad Szprewą” (Spreetour),
- trasa 5: “Życie i Praca w części Friedrichshain” (Leben und Arbeiten in Friedrichshain),
- trasa 6: „Budowanie historii” (Verbaute Geschichte).

Z punktu widzenia tematyki turystyki kulturowej warte przeanalizowania są cztery z sześciu tras.

Trasa turystyczna Kult-Tour 61 przedstawia historię ostatnich 2000 lat, sztukę współczesną oraz innowacyjny teatr tańca. Swoją podróż bierze na Anhalter Bahnhof (nazwa pochodzi od prowincji Anhalt) i prowadzi przez następujące miejsca:

Tabela 1: Obiekty znajdujące się na szlaku turystycznym Kult-Tour 61

Nazwa obiektu	Opis
Die Siemenshöfe	Budynek powstał w 1847 roku, początkowo fabryka sprzętu elektronicznego, przez lata zmieniała swoich właścicieli, obecnie w budynku znajduje się hotel.
Tempodrom	Miejsce o ciekawej formie architektonicznej, zlokalizowane w okolicy Tiergarten i Haus der Kulturen der Welt (Dom Kultur Świata). Odbywają się tu koncerty, festiwale i imprezy.
Willy-Brandt-Haus	Siedziba partii SPD, nazwa budynku pochodzi od nazwiskaprzewodniczącego partii w latach 1964-1987, który pełnił również funkcję kanclerza Niemiec w latach 1969-1974.

Nazwa obiektu	Opis
Hebbel am Ufer HAU	Miejsce, gdzie znajduje się teatr i centrum międzynarodowych spektakli. Powstał przez połączenie trzech teatrów. Jedno z najważniejszych tego typu miejsc w Berlinie.
Deutsches Technikmuseum Berlin (Niemieckie Muzeum Techniki)	Informacja o obiekcie znajduje się przy miejscach promowanych przez VisitBerlin.
Amerika-Gedenkbibliothek (biblioteka upamiętniająca Amerykę)	Otwarta jako symbol wykształcenia i wolności słowa, obecnie jedna z największych bibliotek w Berlinie.
Jüdisches Museum Berlin (Muzeum Żydowskie)	Informacja o obiekcie znajduje się przy miejscach promowanych przez VisitBerlin.
Berlinische Galerie (Galeria Berlińska)	Informacja o obiekcie znajduje się przy miejscach promowanych przez VisitBerlin.
Museum – Haus am Checkpoint Charlie	Nazwa museum związana jest ze słynnym przejściem w murze berlińskim.
Martin-Gropis-Bau	Budynek muzeum
Topografie des Terrors (topografia terroru)	Muzeum na wolnym powietrzu, zlokalizowane na miejscu budynków, które należały do Gestapo I SS.

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów promocyjnych – www.tourismus-friedrichshain-kreuzberg.de (dostęp: 01.08.1013)

Druga trasa turystyczna Rund ums historische Zeitungsviertel przenosi turystę w kwartał miasta pokazujący historię niemieckiej prasy. Wycieczka startuje w miejscu Tageszeitung i prowadzi kolejno przez następujące obiekty: Ullstein-/GSW-Haus, Wolffsches Telegraphenbüro, Peter Fechter, Axel-Springer – Scherl – Hugenberg, Mosse-Haus, Lieberale Synagoge, Bundesdruckerei (firma poligraficzna), Reichsschuldenverwaltung (Krajowe Biuro Zadłużenia), Vorwärts, IG Metall-/Erich Mendelsohn – Bau, Patentamt (urząd patentowy).

Tabela 2: Obiekty znajdujące się na szlaku turystycznym Rund um historische Zeitungsviertel

Nazwa obiektu	Opis
Tageszeitung	Siedziba gazety o wyraźnie lewicowym charakterze.
Ullstein-/GSW-Haus	Siedziba jednego z największych wydawnictwa w Niemczech.
Wolffsches Telegraphenbüro	Jedna z pierwszych agencji prasowych w Europie; jedna z trzech firm zajmująca się przekazem telegraficznym do II Wojny Światowej.
Peter Fechter	Jedna z ofiar rozstrzelana podczas próby sforsowania muru berlińskiego. Obecnie jest to miejsce upamiętnienia ofiar.
Axel-Springer – Scherl – Hugenberg	Kwartał poświęcony wydawnictwom.
Mosse-Haus	Budynek biurowy – nazwany od słynnej żydowskiej rodziny Mosse – początkowo mieściło się tu wydawnictwo.
Lieberale Synagoge	Zbudowana na początku XX w., obecnie siedziba wyznawców niemieckiego liberalnego judaizmu.
Bundesdruckerei (firma poligraficzna)	Producent banknotów, znaczków, dowodów osobistych, paszportów itp. Założona została w 1879 roku.
Reichsschuldenverwaltung (Krajowe Biuro Zadłużenia)	Budynek Biura Zadłużenia jest jednym z kilku obiektów zabytkowych w dzielnicy. Powstał w 1820 roku.

Nazwa obiektu	Opis
Vorwärts „Naprzód”	Jest centralnym organem Socjaldemokratycznej Partii Niemiec, który był publikowany codziennie w latach 1891-1893, obecnie publikowany jest raz na miesiąc i wysyłany do wszystkich członków SPD.
IG Metall-/Erich Mendelsohn – Bau	Budynek autorstwa Ericha Mendelsohna. Objęty ochroną konserwatora zabytków.
Patentamt (urząd patentowy)	Budynek został wybudowany w 1903 roku, ma jedną z ładniejszych elewacji w dzielnicy.

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów promocyjnych – www.tourismus-friedrichshain-kreuzberg.de (dostęp 01.08.1013)

Trasa turystyczna Spree-Tour rozpoczyna się na dworcu kolejowym Ostbahnhof i prowadzi kolejno przez Gedenkstein für Hermann Stöhr (Kamień upamiętniający Hermana Stöhra), EnergieForum, East Side Gallery, Die Oberbaumbrücke, Osthafen um die Speicher (Port Pamięci), Oberbaum-City (Miasteczko Oberbaum), Stralauer Halbinsel (Półwysep Stralau), Stralauer Dorfkirche (Kościółek Stralau).

Tabela 3: Obiekty znajdujące się na szlaku turystycznym Spree-Tour

Nazwa obiektu	Opis
Ostbahnhof	Powstał jako Frankfurter Bahnhof – dworzec czołowy, pod koniec XIX w. uległ przebudowie, a wraz z nią zmieniła się nazwa. Przebudowywany wielokrotnie. Obecny wygląd i nazwa towarzyszy mu od 1998 roku.
Gedenkstein für Hermann Stöhr (Kamień upamiętniający Hermana Stöhra)	Kamień upamiętniający niemieckiego pacyfistę.
EnergieForum	Jeden z budynków oszczędzających energię.
East Side Gallery	Informacja o obiekcie znajduje się przy miejscach promowanych przez VisitBerlin.
Die Oberbaumbrücke	Informacja o obiekcie znajduje się przy miejscach promowanych przez VisitBerlin.
Osthafen um die Speicher (Port Pamięci)	Obecnie w budynku mieszczą się biura, w przeszłości był to ważny port; budynek pod ochroną konserwatora zabytków.
Oberbaum-City (Miasteczko Oberbaum)	Miasteczko z powierzchniami biurowymi, nowoczesnymi mieszkaniami i sklepami.
Stralauer Halbinsel (Półwysep Stralau)	Półwysep należący do części Friedrichshain, w 2000 roku realizowany został projekt „miasta wodnego”.
Stralauer Dorfkirche (Kościółek Stralau)	Kościół powstał w XV w., w czasie wojny został jednak zburzony, a dopiero następnie odbudowany.

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów promocyjnych – www.tourismus-friedrichshain-kreuzberg.de (dostęp 01.08.1013)

Trasa turystyczna Verbaute Geschichte swój początek ma przy Frankfurter Tor. Skąd kolejno turysta trafia w następujące miejsca: Das Laubenganghaus (budynek galerii), Die alte Feuerwache (budynek starej straży pożarnej), Das Hochhaus an der Weberwiese (wieżowiec w Weberwiese), Das Cafe Sibylle (kawiarnia Sibylle), Der Strausberger Platz, Platz der Vereinten Nationen (Plac Narodów Zjednoczonych), Volkspark Fridrichshain, Der Bunkerberg, Der Märchenbrunnen (fontanny z bajek).

Tabela 4: Obiekty znajdujące się na szlaku turystycznym (V)erbauete Geschichte

Nazwa obiektu	Opis
Frankfurter Tor (Brama Frankfurcka)	Plac, na którym swój początek ma słynna Karl-Marx-Allee, Charakterystycznymi elementami są dwie wieże zlokalizowane na placu.
Das Laubenganghaus	Laubenganghaus (nazwa pochodzi od pergoli) to budynek, do którego wchodzi się z tzw. galerii czyli otwartych korytarzy przypominających balkon. Budynek powstał w 1949 roku i pełni funkcję mieszkalną.
Die alte Feuerwache (budynek starej straży pożarnej)	Budowa rozpoczęła się w 1950 roku – obecnie znajduje się tu Urząd do spraw Kultury w dzielnicy.
Das Hochhaus an der Weberwiese (wieżowiec w Weberwiese),	Przykład budynku mieszkalnego – typu wieżowiec – wybudowanego w latach pięćdziesiątych ubiegłego wieku.
Das Cafe Sibylle (kawiarnia Sibylle)	Budynek kawiarni oraz miejsce wystaw, jedno z pierwszych popularnych miejsc w tej części miasta.
Der Strausberger Platz	Jeden z placów dzielnicy, dość duży, otoczony monumentalnymi budynkami.
Platz der Vereinten Nationen (Plac Narodów Zjednoczonych)	Plac o długiej i zawilej historii, wielokrotnie przebudowywany.
Volkspark Fridrichshain	Najstarszy publiczny park w Berlinie.
Der Bunkerberg	Bunkier zlokalizowany w Volkspark.
Der Märchenbrunnen (fontanny z bajek)	Fontanny przypominające postaci z bajek. Zlokalizowane w parku – Volkspark Friedrichshain.

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów promocyjnych – www.tourismus-friedrichshain-kreuzberg.de (dostęp 01.08.1013)

Ostatnim analizowanym materiałem jest materiał będący wynikiem realizacji projektu „Jugend für Jugend”, który był znaczącą inicjatywą zarówno z punktu widzenia turystyki kulturowej dla młodych ludzi, jaki i promocji miasta.

Rok 2004 był przełomowym momentem dla dzielnicy Friedrichshain-Kreuzberg, gdyż w tym czasie urząd miasta otrzymał dofinansowanie z Unii Europejskiej na projekty związane z turystyką. Ku zaskoczeniu władz dzielnicy, bardzo wiele podmiotów działających w branży turystycznej zaangażowało się we współpracę. Powstała sieć, która prężnie działa aż do dziś. Następstwem współpracy różnych jednostek było zaangażowanie młodych ludzi – uczniów szkół zlokalizowanych w dzielnicy – w promocję miasta. Projekt rozpoczął się w 2005 roku. Zakładał on stworzenie przewodnika multimedialnego po najbardziej interesujących miejscach w dzielnicy z punktu widzenia młodego odbiorcy i dla niego przeznaczonego – po wcześniej wytyczonych wirtualnych szlakach internetowych, wydaje się być to bardzo innowacyjne przedsięwzięcie.

Pierwsza część nazwana została „Jugend für Jugend”, czyli tak samo jak nazwa całego projektu. Jest to multimedialna podróż po dzielnicy Friedrichshain-Kreuzberg. Płyta jest wynikiem pracy 25 młodych ludzi, którzy zainteresowani są życiem i ofertą, jaką przygotowała dzielnica. Projekt został podzielony na osiem następujących części: wydarzenia, kultura, gastronomia, sport i natura, zakwaterowanie, zakupy, społeczeństwo oraz informacje dodatkowe. Z punktu widzenia turystyki kulturowej niezwykle istotne wydają się dwie pierwsze części, gdyż pozostałe są w przeważającej części materiałem promocyjnym.

Pierwsza – wydarzenia – składa się z 6 wydarzeń wytypowanych przez autorów:

- 1.Mai (Święto 1 maja) – święto uliczne z okazji dnia pracy;
- Fete de la Musique – każdego roku 21czerwca ok. 600 zespołów występuje na 60 scenach w dzielnicy;
- Biermeile – Karl-Marx-Alee jest miejscem, gdzie ma okazję zaprezentować się 250 browarów z 80 krajów, a odwiedzający spróbować ok. 1800 rodzajów piwa;
- Karnaval der Kulturen – od 1996 w ostatni tydzień maja lub pierwszy tydzień czerwca odbywa się uliczne święto prezentujące wielokulturowość, muzykę, grupy taneczne z ponad 80 krajów. Uczestniczy w nim ok. 1,5 miliona osób;
- Europafestival – festiwal ma na celu świętowanie zjednoczenia Europy oraz dzielenia tych samych wartości w różnych kulturach;
- Streetfootball WM 2006 – równoległe do Mistrzostw Świata w Piłce Nożnej zorganizowane były uliczne mistrzostwa świata mające być częścią dialogu międzykulturowego.

Część projektu dotycząca *kultury* podzielona jest na 6 części: sztuka uliczna, historia, religia, kino, kluby oraz muzea i galerie. Te natomiast są szczegółowo opisane:

- Sztuka uliczna – zaprezentowane są najbardziej charakterystyczne przykłady „street art'u”, zlokalizowane w dzielnicy Kreuzberg-Friedrichshain;
- Historia – East Side Gallery – zaprezentowana jest krótka historia muru berlińskiego wraz z dokumentacją filmową pozostałego na odcinku 1,3 km, na którym zlokalizowana jest galeria;
- Oberbaumbrücke – młodzi ludzie przedstawili historię symbolu dzielnicy;
- Religia – kościoły i meczety – opisana została historia kilkunastu kościołów oraz meczetu;
- Kina i kluby – scharakteryzowane zostały najbardziej popularne i lubiane kina oraz kluby;
- Muzea/Galerie – wyróżnione zostało pięć muzeów: Muzeum Żydowskie, Budowla Martina – Gropius, Muzeum Gejów, Muzeum Kreuzbergu, Niemieckie Muzeum Techniki oraz cztery galerie: Die Villa, Bilderschmuck, Die Aktgalerie, Galeria Sztuki i Ceramiki (Kunst und Keramik e.V)

Każdy z wyżej wymienionych obiektów przedstawiony jest za pomocą, krótkiego filmu oraz opisu. Stanowi to alternatywę dla poprzednich przewodników po dzielnicy. Pozostałe kategorie zostały przedstawione w podobny sposób. Powstały przewodnik został rozesłany do bibliotek i szkół położonych w innych miastach niemieckich. Cieszył się tak dużą popularnością, że powstała kolejna edycja przewodnika dla młodych w podobnej formie.

Druga część przewodnika zatytułowana została: „Młodzi dla tradycji” („Jugend für Tradition”). Przewodnik złożony jest z dwunastu filmów dotyczących dzielnicy, wydarzeń lub obiektów. Niektóre treści są takie same jak w pierwszym przewodniku tj. Święto 1 maja, Festiwal Fete de la Musique czy sztuka uliczna. Pojawiają się jednak nowe treści, takie jak „dzień pomnika” (Tag des offenen Denkmals), który odbywa się od 1993 roku zawsze w drugi weekend września. Jego założenie dotyczy udostępnienia, nieodpłatnie, jak największej liczby historycznych miejsc, muzeów, galerii, punktów widokowych szerokiej rzeszy turystów. Większość z tych miejsc można odwiedzić również w ciągu całego roku.

Trzeci przewodnik multimedialny, zarazem ostatni, nazywa się „Młodzi dla reklamy” („Jugend für Werbung”). Jest najbardziej szczegółowy. Przygotowano pięć tras:

- W poprzek Friedrichshain „Quer durch Friedrichshain”,
- Spacer wzdłuż Szprewy „Spree -Tour”,
- Spacer po muzeach „Museus-Tour”,

stronę internetową informacje dotyczące poszczególnych najważniejszych obiektów mają trafić do „wszystkich”.

Zdecydowanie więcej obiektów, wydarzeń i miejsc wartych odwiedzenia przedstawione zostało przez urząd dzielnicy – zaznaczyć jednak należy, że wszystkie materiały są tylko w języku niemieckim, co skutecznie redukuje potencjalną grupę odbiorców.

Młodzi ludzie, którzy utożsamiają się z dzielnicą Friedrichshain-Kreuzberg dużo szczegółowiej przedstawiają miejsca, które są warte odwiedzenia, nie omijając jednocześnie przy tym najważniejszych wydarzeń odbywających się w dzielnicy. Ograniczają się w dużej mierze jednak do skali mikro. Wynika to najprawdopodobniej z faktu, że w tym przypadku grupa, do której trafia sporządzona oferta, jest dokładnie sprecyzowana – młodzi ludzie. Przedstawione obiekty i wydarzenia dotyczą szeroko rozumianej kultury, w tym również kultury alternatywnej. Zdecydowanie „przewodniki” zaproponowane przez tę grupę są ciekawą i inną formą na poznanie miasta.

Czy można poznać kulturę miasta na podstawie jego oferty kulturalnej? Biorąc pod uwagę zebrane materiały odpowiedź nie jest jednoznaczna. Zdecydowanie można ją poznać, jeśli wie się jak szukać, a w tym przypadku dodatkowo dysponuje się znajomością języka niemieckiego.

Bibliografia:

- Ashworth G.J., 1995, *Managing the cultural tourist*. [w:] Ashworth G.J., Dietvorst A.G.J. (red.) *Tourism and spatial transformations: implications for policy and planning*, Cab international, Wallingford, ss. 265–284.
- Bernstein R., 2005, *Berlin: Go West, Young Clubgoers*, [w:] New York Times, 30 października.
- Can S. O., 2002, *Cultural Tourism and Tourism Cultures, The Business of Mediating Experiences in Copenhagen and Singapore*, Copenhagen Business School Press, Kopenhaga 1-43.
- Dettmer H., 2000, *Tourismustypen*, Oldenbourg Verlag, Monachium.
- Eder W., 1997, *Wissenschaftliche Reiseleitung und Kulturtourismus* [w:] *Kulturtourismus: Strukturen und Entwicklungsperspektiven*, (red.) Becke/Steinecke, Hagen.
- Hunning S., Novy J., 2006, *Tourism as an Engine of Neighborhood Regeneration? Some Remarks Towards a Better Understanding of Urban tourism beyond the “Beaten Path”*, Berlin.
- Landgerbe S., Schnell P. (red.), 2005, *Stadttourismus*, Oldenbourg Verlag, Monachium
- Law C. M., 1996, *Urban Tourism. Attracting Visitors to Large Cities*, Mansell, London.
- Leser H., 1997, *Diercke Wörterbuch Allgemeine Geographie*. München, Braunschweig.
- Mikos von Rohrscheidt A., 2008, *Turystyka kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy*, Kultur.pl, Gniezno.
- Neuenfeldt H., Rose O., 1997, *Stadttourismus als Wirtschaftsfaktor in Aachen*. Göttingen
- Page S., 1995, *Urban Tourism*, Routledge, London and New York.
- Report of the Secretary General of the General Programme of the Work for the Period 1984-85, WTO, Madryt.

Strony internetowe (dostęp z lipca i sierpnia 2013 roku):

www.statistik-berlin-brandenburg.de
www.berlin.de
www.karneval-berlin.de
www.tourismus-friedrichshain-kreuzberg.de
www.visitberlin.de

Płyty:

Jugend für Jugend
Jugend für Tradition
Jugend für Werbung

The cultural offer as an option to know the culture of the city – as an example from Fridrichshain-Kreuzberg in Berlin

Key words: urban tourism, cultural offer, Berlin, virtual tourist route

Summary: The interest in urban tourism has increased a lot over the last decade. Huge amount of research has been devoted to this topic. However, lots of studies were focused primarily on a city center - which was originally the most 'affected' by the tourism. Recently researchers have focused on development of tourism in areas outside the center, those 'beyond the beaten path'. In particular, districts which are industrial, which has developed ethnic or immigrant enclaves or other neighbourhoods where people on the margins of urban society live and work. They are considered to be authentic. The trend which currently prevails in the tourism - the individualization and diversification of ways of traveling has led to a significant diversification of interests and desires among travelers. It has also increased travelers' need to go beyond the main areas dedicated to tourists and experience culture and atmosphere of a city.